

Pocsainé Eperjesi Eszter

Régészeti emlékek a pataki kollégiumi múzeumban

Kutatók és érdeklődők számára egyaránt haszonnal forgatható kiadvány jelent meg a Herman Ottó Múzeum Veres László által szerkesztett Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Régészeti Emlékei című sorozatában. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben fellelhető régészeti leletek katalógusának őskori és egyiptomi fejezeteit Patay Pál, a rómaiak Tóth Endre, a népvándorlás kori, honfoglalás kori, Árpád-házi királyok kori és középkori fejezetet Jósvainé Dankó Katalin állította össze. Az ábrákkal és fényképekkel gazdagon illusztrált, nagy alakú kötet korszakok, ezen belül lelőhelyek szerint ismerteti a gyűjtemény anyagát. A könyv kapcsán érdemes néhány pillantást vetni a régészeti anyag kialakulására, történetére.

A nagy múltú Sárospataki Kollégiumban már alapítása után megkezdődött a könyvek gyűjtése, és korán kialakultak az oktatást, a nevelést elősegítő eszköztárak, szertárak, múzeumi gyűjtemények. Ennek folyamatát az üldözöttes és viszontagságos idők miatt csak a 18. század elejétől tudjuk biztosan követni. A tárgyak nagy részét

külföldet járt tanárok, Patak vonzasköréből és távolabbi vidékről itt tanult diákok hozták be az iskolai gyűjteményekbe. Adományaikkal gyarapították a múzeum anyagát gazdag pártfogók, lelkesek, neves gyűjtők is. Az elmúlt századok folyamán ezekből értékes gyűjtemény jött létre. A régészeti anyag nyilvántartása 1800-tól követhető. A Nagykönyvtár Kézirattárában fellelhető legkorábbi adatunk: „A Magyar Bibliothekában található Ritkaságok rendbe-szedése: Myskolczi Mihály Oskoliarius, Bthecarius által. 1800-dik Eszt-ben.” című leltárkönyvben a következőket olvashatjuk: „egy urna Feralis minor; v. Lélek Háza: ásatott Szomotoron a földből a’ honnan Tekintetes Kolobusiczky Pálné Asszony Küldötte 1800-dik esztben Juniusnak 4-dik Napján.” (Kt. 1174.) Majd egy híradás 1806-ból: „Rézből készült régi fegyver darabok, s más háborús szerszámok. Hihető hogy akkor készítették, mikor még réz és nem vas fegyverekkel éltek az emberek. Találtattak Zemplin Vármegyébe, a Bodroghoz közel, egy mivelettlen földben midőn azt fel törték. Darabokból áll. Ajándékozta T. T. Szombathy

János Professor Úr. 1806.” (Kt. 1595/2.)

A régészeti anyagot először a természetrajzi szertár anyagával együtt őrizték. Ennek kiváló öre 1834-től 1872-ig Soltész János tanár-orvos volt. Utóda, Búza János ideje alatt 1873-78 között vált ki a Természetrajzi Gyűjteményből a régészeti anyag. 1879-től 1885-ig Bokor József volt a gyűjtemény öre, ő gondozta Felméri Lajos hagyatékaként a Szépészeti és Művészeti Múzeumot. 1885-től pedig Finkey József volt a Szépészeti és Műrégészeti Múzeum anyagának kezelője. 1887-ben az iskola megvásárolta Tatár Mihály prűgyi református lelkész gyűjteményét, amely nagyon gazdag régészeti anyagot tartalmazott. Ezért az iskola vezetősége úgy határozott, hogy az addig főkönyvben vezetett múzeumi anyagnak el kell készíteni a leltárát. Finkey József a szépészeti anyag, Zsoldos Benő az éremgyűjtemény, Kun Pálné az úrasztali terítők, Kun Pál pedig a régészeti anyag leltárát állította össze. A régészeti anyag 1887. évi leltárában 67 db réz- és bronztárgy, 252 db agyagedény, urna, gyöngy, 40 db kő- és csonteszköz, 33 db római és egyiptomi régiség, összesen tehát 392 db tárgy szerepelt. A leltár elkészítése után a Szépészeti és Műrégészeti múzeum vezetője néhány évig Kun Pál, majd Székely György, 1907-től pedig Rácz Lajos gimnáziumi ta-

nár lett. Az utóbbi idejében a gyűjtemény neve Főiskolai Szépészeti és Régészeti Gyűjteményre változott. Az első világháború idején nem gyarapodott a múzeum anyaga, ekkor a tárgyak megőrzése volt a legfontosabb. Rácz Lajos ládába csomagoltatta az anyagot, így a gyűjtemény mind a világháborút, mind az 1919-es hadműveleteket sértetlenül vészelte át. A húszas évek elejétől a régészeti anyagot Palágyi Deák Geyza gimnáziumi tanár kezelte, aki hozzáfogott az anyag új rendezéséhez és a tervszerű gyűjtéshez. Halála után értékes hagyatékával nemcsak a múzeum régészeti, hanem a néprajzi és történeti anyagát is jelentősen gyarapította.

1930. július 16-án a Régiségtár kivált a Szépészeti és Műrégészeti Múzeumból. Átköltöztették az anyagot a „küldöttségi szállás”, a mai Berna-sor egyik szobájába. Itt előbb Régiségtár, majd Régészeti és Történeti Múzeum néven működött tovább. A gyűjtemény öre Jakob Károly gimnáziumi tanár lett, aki számtalan kiállításon mutatta be az anyagot. Az iskola alapításának 400. éves jubileumára, a többi gyűjteménnyel együtt, az évszázadok alatt összegyűjtött múzeumi anyag legszebb darabjait állították ki. Jakob Károly sorra rendezte a kiállításokat a történeti és régészeti anyagból, így 1935-ben az első egyháztörténeti kiállítást. A múzeum kapui tehát a har-

mincas években megnyíltak a közönség előtt. Jakob Károly 1934/35-ben elkészítette a régészeti anyag új leltárát. Nemcsak a tárgyak leírását tartotta fontosnak, hanem nagy alaposággal rajzolt le minden tárgyat és készített pontos leltárt. 1938/39-ben a Philologiai és Szépészeti Gyűjtemény egybeolvadt a Régiségtárral, s a neve Régiségtár és Szépészeti Gyűjtemény lett. A második világháborúban a múzeum régészeti anyaga nem károsodott. Jelentős esemény volt, hogy 1944-ben megjelent a múzeum első kiadványa, Jakob Károly írása: *Látogatás a Főiskola Régiségtárában*. A háború után a régészeti anyag legjelentősebb gyarapodása 1948. és 1959. években történt. A leltárkönyv azt mutatja, hogy 1948-ban Palágyi Deák Geyza hagyatékából számos régészeti tárgy került a múzeumba. 1959-ben pedig Kirner Bertalan, volt pataki diák gyűjteményét kapta meg a Kollégium, amely értékes régészeti anyagot is tartalmazott. Csonteszközök, kőbalták, őrlőkövek, szakócák, bronzkori tárgyak és a honfoglalás kori leletek kerültek a gyűjteménybe. Ebből az időből gyarapodást jelent a népfőiskolások, teológusok, faluszeminaristák gyűjtéseiből behozott tárgyi anyag is. A 60-as évektől a gyarapodás évente már csak egy-két tárgy. A régészeti anyagól Takács Béla, akkori múzeumigazgató készített leíró kartonokat,

utódja, Újszászy Kálmánné pedig minden tárgyat külön-külön lefényképeztetett és a kartonokat fotókkal látta el. A múzeum jelenleg 1111 db régészeti tárgyat tart nyilván és őriz. A Herman Ottó Múzeum kiadványa e tárgyakat mutatja be, és a közöttük történő eligazodást mindenki számára jelentősen megkönnyíti.

(J. Dankó Katalin – Patay Pál: Régészeti leletek a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben. Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Régészeti Emlékei 2., sorozatszerkesztő: Veres László, Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2000)